

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

Ιδρυτής : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Διευθύντης : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

Ε.Κ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

καθάρια, να μπορεί να γεύεται τὸ ἀσκητικό του ψωμί χωρίς τύψη. Ἄνυπέρβλητο εἶταν τὸ ἦθος του. Ἐνας δωρικός ἄνθρωπος ντυμένος τὸ ράσο τοῦ χριστιανοῦ. Ἀπὸ κείνους τοὺς ἀρχαίους ἄνθρώπους, τοὺς μονοκόμματους, τοὺς ἀλύγιστους, τοὺς ἀσυμφιλίωτους πάντα μὲ ὅ,τι δὲν εἶναι ἢ ἀκέρια κ' ἢ γνήσια ἀρετή. «Τὸν θαυμασμόν», γράφει ὁ Δ. Π. Πασχάλης, «ἐμπνέει ἡ ἐργατικότης, ἡ σκληραγωγία καὶ τὸ λιτοδύαιτον αὐτοῦ, γέροντος καὶ δεινῶς μάλιστα πάσχοντος, ἀποτελοῦντος οὕτω τὸν ἀντίποδα ἐκείνων, οἵτινες ἐκ πτωχοκαλογηροπαίδων ἀρξάμενοι ζῶσιν ἐν χλιδῇ καὶ ἐν τρυφῇ καὶ εὐωχίαις, καὶ βρενθυόμενοι ὀμιλοῦσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ λησμονοῦντες ὅτι ὁ Χριστὸς γυμνόπους εὐηγγελίζετο τὸ θεῖον κήρυγμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ μὲ τὸ φραγγέλιον ἀνὰ χεῖρας ἐδίωκεν ἐκ τοῦ Ναοῦ ἐκείνους, οἵτινες μετέβαλον τὸν οἶ-

κον τοῦ Θεοῦ εἰς οἶκον ἐμπορίου».

Ἐπάρχουν σήμερα πολλοὶ ἄνθρωποι, καὶ στὸν τόπο μας κ' ἔξω, ποὺ νὰ θυμοῦνται τὴν αἵρεση τοῦ Καΐρη; Νομίζω, ἐλάχιστοι. Καὶ μάλιστα ἐκείνοι ποὺ καταγίνονται μὲ τὰ ἱστορικά τῆς νεοελληνικῆς Ἐκκλησίας ἢ καὶ μὲ τὰ ἱστορικά τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφίας, ἔστω. Ἐπάρχει ἕνας, ἀνάμεσά μας, «θεοσεβής», κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐννοοῦσε τὴ «θεοσεβεία» ὁ Καΐρης; Νομίζω, κανείς. Μὰ θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν πολλοί, αὐτὸ εἶναι τὸ σωστὸ καὶ τὸ δίκιο, ποὺ νὰ μὴ λησμονοῦν τὴν πληρότητα, τὴ συνέπεια, τὴν αὐτοθυσία, τὴν ἀδάμαστη τόλμη, τὴν εὐθύτητα, τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν ἀνιδιοτέλεια τοῦ Καΐρη. Γιατὶ ὁ δέκατος ἕνατος ἑλληνικός αἰώνας δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ προβάλει στὸ θαυμασμό μας πολλὰς παρόμοιες προσωπικότητες. Καί, φυσικά, πολὺ λιγότερες ὁ εἰκοστός.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΪΡΗ ΑΠΟ ΤΟΝ G. F. WATTS

Ἡ πνευματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Θεοφίλου Καΐρη φαντάζει μυστηριακὴ στὴ χαραυγὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους σὰν ἕνα περίεργο συναπάντημα Βυζαντίου καὶ Δύσεως. Μοιάζει βυζαντινὸς καλόγερος. Μὰ ὁ νοῦς του πάει νὰ μετουσιώσῃ τὴν καλογερικὴ μορφή του σὰ φωτισμένο πρόσωπο, ποὺ θυμίζει τὴν ὄψιν τοῦ σοφοῦ Λεονάρδου.

Μὰς ἔχουμε διατηρήσει τὴ μορφή του μερικὰς χαλκογραφίες καὶ δυὸ τρεῖς ἐλαιογραφίες. Ξεχωρίζει ἀνάμεσα σ' αὐτὰς τὶς εἰκόνες ἡ προσωπογραφία τοῦ G. F. Watts, ποὺ ἀνήκει στὴ συλλογὴ τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Ὁ G. F. Watts εἶχε γνωρίσει καὶ εἶχε συνδεθεῖ μὲ τὴν ἐγκατεστημένη στὸ Λονδίνον ἑλληνικὴν οἰκογένεια τοῦ Κ. Ἰωνίδη, ποὺ τὴν κόρη του Αἰκατερίνη, τὸ δέκατο παιδί του, παντρεύτηκε ὁ Γ. Π. Λασκαρίδης¹. Σὲ ἀθηναϊκὰ σπίτια μάλιστα σώζονται μερικὰς ἀπὸ τὶς πολλὰς προσωπογραφίες τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας Ἰωνίδη, ποῦχει φιλοτεχνήσει ὁ γνωστὸς ἄγγλος ζωγράφος. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης ἦτανε συνδεδεμένος καὶ μὲ τὸν Κ. Ἰωνίδη καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴν οἰκογένεια Λασκαρίδη.

Ἡ σχέση μὲ τὴν οἰκογένεια Λασκαρίδη καὶ μετὰ τὸς Ἰωνίδηδες μποροῦμε νὰ ὑποθέσωμε πὼς θὰ ὀδήγησε στὴν προσωπογράφει τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ἀπὸ τὸν G. F. Watts,

ποὺ ἀνήκει σήμερα στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη.

Ὁ G. F. Watts ἐμφανίζει τὸν Θεόφιλο Καΐρη σὲ σχετικὰ προχωρημένην ἡλικία. Μποροῦμε νὰ συμπεράνωμε πὼς ὁ ζωγράφος παράστησε τὸν Θεόφιλο Καΐρη ὅπως τὸν εἶδε στὴν τελευταία του μετάβασι στὸ Λονδίνον. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης, ὅπως εἶναι γνωστὸ, πῆγε στὸ Λονδίνο γιὰ τελευταία φορὰ στὸ 1843 (ἴσως ἀρχὰς 1844) κ' ἔμεινε κεῖ ὡς τὰ 1844. Πλησίαζε λοιπὸν τότε ποὺ τὸν ζωγράφησε ὁ G. F. Watts τὰ ἐξήντα του χρόνια.

Ὁ G. F. Watts ἦτανε τότε, δηλαδὴ τὸ 1843-1844, νέος μόλις 26-27 ἐτῶν, ἀφοῦ γεννήθηκε στὰ 1817. Ὁ «Pre-Raphaelite Brotherhood» δὲν ἔχει ἀκόμα σχηματισθῆ. Ὁ Rosseti, ὁ Millais κ' ὁ Hunt τὴν ἰδρυσαν, ὅπως εἶναι γνωστὸν, μὴ βραδυά, ποὺ κυττάζανε κάποιον ἀντίγραφο τοῦ «Θριάμβου τοῦ Θανάτου», ἀπὸ τὸ Camprosanfo τῆς Πίζας, τὸ 1848. Ὁ κλασικισμὸς τοῦ John Flaxmann (1755-1826) στὴν Ἀγγλία δὲν ἔχει ἀκόμα παραμερίσει, μὰ μέσ' ἀπὸ τὶς κλασικὲς μορφὰς διαφαίνεται καθαρὰ πιά τὸ ρομαντικὸ πνεῦμα. Ὁ G. F. Watts, προσωπογράφος ἀπὸ τὰ πρῶτα του χρόνια γιμάτος σκέψη καὶ φαντασία, θὰ ἐνθουσιάστηκε ζωγραφίζοντας τὸν Θεόφιλο Καΐρη. Ὁ Θεόφιλος Καΐρης εἶναι ὁ Ἕλληνας σοφός, κατατρεγμένος στὴν πατρίδα του γιὰ τὶς δοξασίες του, ποὺ τὸν σέβονται οἱ ἔλ-

1. Βλ. Γούδα, Παράλληλοι Βίοι, τόμ. Γ', σελ. 188.

ληνες τοῦ Λονδίνου σὰ νέο Σωκράτη. Θὰ ξύπνησε μέσα στὸ νοῦ τοῦ νεαροῦ ζωγράφου κλασσικὲς ἀναμνήσεις, μεγαλωμένες ἀπὸ τὴ ρωμαντικὴ προσδοκία, πού γεννήθηκε γιὰ τὴν Ἑλλάδα σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη μὲ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 καὶ δὲν ἔχει σβύσει ἀκόμα τὸ 1844. Μὰ εἶναι κ' ἡ μορφή τοῦ Θεοφίλου Καίρη ἐντυπωσιακὴ μὲ τὰ λευκά του γένεια, τὸ ράσο του, τὸ μεγάλο ρυτιδωμένο μέτωπο, τὰ θέληματικὰ σφιγμένα χεῖλη καὶ τὰ γιομάτα σκέψι μάτια καὶ βοηθαεὶ τὴ φαντασία τοῦ ζωγράφου.

Ὁ διωγμὸς τοῦ μεγάλου Θεοσεβοῦς ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 1839 καὶ τὰ χρόνια τοῦ ἐγκλεισμοῦ στὰ μοναστήρια τῆς Σκιάθου καὶ τῆς Θήρας ἔχουνε χαράξει μιὰν ἔκφρασι ἀνείπωτης πικρίας στὸ σοφὸ πρόσωπό του, μὰ χωρὶς νὰ λιγοστεύουνε τὴν πίστι του καὶ τὴν ψυχικὴ του δύναμι καὶ μεγαλώνοντας τὴ θέλησί του νὰ ἐπιμείνη ὡς τὸ τέλος μεγαλώνοντας ἀκόμα, θάλεγε κανεῖς, τὸ πείσμα του.

Ὁ ἄγγλος προσωπογράφος ἔχει δώσει ἕνα ἐσωτερικὸ φῶς, πού ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ Θ. Καίρη καὶ δημιουργεῖ γύρω του σὰν ἕνα μόλις ὄρατὸ φωτοστέφανο, πού χρυσίζει ἀνεπαίσθητα πάνω ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ βάθος τῆς προσωπογραφίας, συνδυάζοντας ἔτσι τὸν τόνο τῆς φωτεινῆς μορφῆς μὲ τὸ σκοτεινὸ τόνο τοῦ βάθους.

Οἱ Ἄγγλοι σταθήκανε πάντα σπουδαῖοι προσωπογράφοι κι' ὁ G. F. Watts ἔδωσε ἀργότερα ἐξαιρετὰ δείγματα τῆς προσωπογραφικῆς του τέχνης, ὅπως στὴν προσωπογραφία τοῦ Χαρ. Τρικούπη, πού ἀνήκει στὴν Ἐθνικὴ Πινακοθήκη, δείγματα πού ἐπιβάλλουνε τὴν κατάταξί του ἀνάμεσα στοὺς πρὸ μεγάλους προσωπογράφους τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Νεανικὸ ἔργο στὴ σύλληψί του ἡ προσωπογραφία τοῦ Θεοφίλου Καίρη δὲν ἔχει τὴ μετρημένη σοφία τῆς μεταγενέστερης τεχνικῆς. Οὔτε τὴν ψυχρὴ διαπεραστικότητα τῆς ψυχολογικῆς παρατηρήσεως πού

ἐμφανίζουν οἱ προσωπογραφίες τοῦ G. F. Watts τῆς ὄριμῆς του πιά ηλικίας. Θάλεγε κανεῖς πὼς ἢ κάπως ἐξωτικὴ γιὰ τὸ ἀγγλικὸ περιβάλλον μορφή τοῦ Θεοφίλου Καίρη τὸν εἶχεν ὑποτάξει. Μὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο προσωπογραφικὰ ἔχει μιὰν ἰδιαίτερην ἀξίαν ὁ Θεοφίλος Καίρης τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Ἐμφανίζεται ὁ δάσκαλος τῆς Ἄνδρου ὅπως τὸν ἔβλεπαν οἱ μαθητὲς του καὶ οἱ φίλοι του, ἐξαγνισμένος ἀπὸ τὸ μαρτύριο, ἐξαυλωμένος ἀπὸ τὴν ἔντονη πνευματικότητά του, μιὰ μορφή γιομάτη καρτερία καὶ μυστήριον. Μεταδίδει κάτι ἀτόφιο ἀπὸ τὴ γοητεία του κι' ἀπὸ τὴν ἀνυστερόβουλην ἐπιβουλή πού ἀσκοῦσε στοὺς μαθητὲς του καὶ σ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους πού τὸν πλησιάζανε.

Σὰν σταθῆ κανεῖς μπροστὰ του καὶ βάλει μέσα στὸ νοῦ του τὰ λόγια τοῦ δασκάλου, πολλὲς φορές ἀπλὰ μ' αὐοτηρὰ, γιομάτ' ἀνθρώπινο ἦθος, θ' ἀκούση τὴ γερασμένη μὰ φλογερὴ φωνή, πού ξεσήκωνε τοὺς Ἕλληνας στὴν ἐπανάστασι, πού καλωσόριζε τὸν Καποδίστρια, πού προσφωνοῦσε τὸν Ὀθωνα, πού δίδασκε τοὺς νέους βοηθώντας τους νὰ διαβοῦνε μονομιᾶς τοὺς αἰῶνες, πού καθυστέρησε πνευματικὰ ὁ ἑλληνισμὸς, καὶ πού γοήτεψε τὸν Κ. Κανάρη, ἀκόμα κι' ὅταν ἐκτελόντας τὴ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργοῦ Γλαράκη κι' ἀφοῦ τὸν συνέλαβε, τὸν μετέφερε στὴν Αἴγινα τὸ 1839¹.

Θὰ τὸν ἀκούση κανεῖς νὰ λέη:

«Καὶ τοῖς φιλοσοφοῦσι δὲ αὐτοῖς προσήκον ἦν πάντως, τὴν ἱεράν αὐτὴν φιλοσοφίαν ἐγκολπίσαντας καὶ κατ' αὐτὴν τὸν βίον διανύοντας, ἐνώπιον πάσης τῆς ἀνθρωπότητος, ἔργῳ καὶ λόγῳ δεῖξαι ψευδομένους τοὺς ἄδικα μὲν κατ' αὐτῶν κηρύξαντας, ἄτοπα δὲ καὶ παράλογα καὶ δυσσεβῆ καὶ βλάσφημα κατὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων λαλήσαντας».

Θ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

1. Βλ. Δ. Πασχάλη, Θεοφίλος Καίρης, 1926, σελ. 129.

